

Zygmunt Perz

"Naturrecht in der Kritik", wyd.
Franz Böckle i Ernst-Wolfgang
Böckenförde, Mainz 1973 : [recenzja]

Collectanea Theologica 45/3, 226-227

1975

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

stopniu zaletami tej poważnej serii wydawniczej, zarówno jeśli chodzi o naukowy poziom merytorycznych wywodów, jak i aparaturę naukową. Została zaopatrzona w indeks osobowy i rzeczowy.

ks. Zygmunt Perz SJ, Warszawa

Naturrecht in der Kritik, wyd. Franz Böckle i Ernst-Wolfgang Böckenförde, Mainz 1973, Matthias-Grünwald-Verlag, s. 324.

Wśród głosów stale odzywającej dyskusji na temat prawa naturalnego należy odnotować pracę zbiorową opublikowaną przez redaktorów właśnie z wyraźnym zamiarem posunięcia naprzód dyskusji wokoło tego pasjonującego tematu. Na publikację składają się oryginalne opracowania, zmierzające do możliwie wszechstronnego naświetlenia zagadnienia prawa naturalnego. Wprowadzenie pióra A. Hollenbacha stanowi rzut historyczny na rozwój teorii prawa naturalnego. R. Specht zajmuje się zagadnieniem filozoficznych i teologicznych przesłanek scholastycznej nauki na temat prawa naturalnego. G. Otte analizuje problem wpływu ujęcia prawa naturalnego na praktykę życia. Jego zdaniem scholastyczna nauka prawa naturalnego przez eksponowanie pozycji prawodawcy przyczyniła się do pozytywizmu prawniczego. Zwraca uwagę na tendencje pedagogiczne prawa w tym ujęciu oraz akcentowanie jego uprawnień w stosunku do sumienia. Autor podkreśla również wpływ scholastycznej koncepcji na kształtowanie nauki o słusznej wojnie, na prawa małżeńskie oraz pogląd na własność prywatną. J. T. Noonan pragnie ukazać, jak problematyka prawa naturalnego zawsze ujawnia się w określonej konwencji i strukturze poglądów, np. na temat małżeństwa, rozwodów, lichwy itp. Problem stosunku prawa naturalnego w ujęciu „kościelnym” do działalności politycznej opracował jeden z wydawców, a mianowicie E. W. Böckenförde. Jego zdaniem zasady prawa naturalnego w odniesieniu do takich zagadnień w praktyce życia politycznego, jak zagadnienie własności lub wojny, winny zasadniczo pełnić rolę wyznacznika minimum, poniżej którego znajdują się „katastrofalne sytuacje” dla ludzkości. Jest ono bowiem swoistego rodzaju wskaźnikiem (*Richtungsanzeiger*), w której konkretna sytuacja wnosi określoną treść normatywną. F. X. Kaufmann omawia krytycznie renesans i upadek katolickiej nauki o prawie naturalnym w XIX i XX wieku jako funkcję pozycji Kościoła katolickiego w świecie, co zwłaszcza ujawniło się w Niemczech. Drugi z redaktorów, F. Böckle podjął się ukazania nauki o prawie naturalnym jako prawie boskim w teologii moralnej. W ostatnim opracowaniu pierwszej części omawianego tomu, części zatytułowanej *Analiza i krytyka* S. H. Pfürtner usiłuje wykazać zależność autorytetu urzędu nauczycielskiego od jego związania się z tradycyjną interpretacją prawa naturalnego. Zdaniem tego autora można się spodziewać wyjścia z impasu jedynie przez postawę wspólnego poszukiwania rozwiązań na drodze dialogu wewnątrz i pozachrześcijańskiego.

W drugiej części publikacji, znacznie skromniejszych rozmiarów (niecała jedna trzecia tomu), zamieszczono opracowania mierzące do naszkicowania aktualności prawa naturalnego z „rzutem oka” na jego przyszłość. Dwa pierwsze studia N. Lühmanna i S. Andreae zostały poświęcone problematyce sumienia w świetle nauk doświadczalnych, zwłaszcza psychoanalizy. R. Spaemann zajął się zagadnieniem aktualności prawa naturalnego. Zdaniem tego autora prawo naturalne jest nadal aktualne, jednak nie jako zestaw konkretnych norm działania (*Normenkatalog*), lecz jako podstawa ludzkiego działania (*Denkweise*). W. Oelmüller zmierza w swoim studium do wskazania czynników, które służą wolności człowieka w zakresie uzasadnienia celów działania i kryteriów decyzji. Jest to swoistego rodzaju opracowanie na temat wyznaczników i uwarunkowania postępowania ludz-

kiego, z którymi trzeba się liczyć, jeśli godność i wolność człowieka ma zostać uszanowana. W ostatnim rozdziale tomu F. Böckle szkicuje odpowiedź na pytanie *Powrót czy koniec prawa naturalnego*. Autor jest optymistą. Prawo naturalne posiada dla niego wartość nieprzemijającą. Widzi on również doniosłą rolę urzędu nauczycielskiego w ujawnianiu wymogów prawa naturalnego, która winna posługiwać się przekonującą argumentacją. Niemniej jednak występuje przeciwko bezwarunkowości norm prawa naturalnego i jego zdaniem pluralizm ujęć oraz ograniczenie wartości normatywnej nie oznacza bynajmniej hołdowania zgubnej dowolności w zakresie wartości normatywnej moralności.

W omawianej publikacji z założenia dominuje analiza krytyczna w stosunku do tradycyjnego ujęcia i praktyki prawa naturalnego w nauce i życiu Kościoła katolickiego. Jest i próba ukazania możliwości na przyszłość w przeświadczeniu, że prawo naturalne stanowi trwałą wartość jako wykładnik normatywny tego, co ludzkie. Stwierdzić jednak należy, że ta próba nowej orientacji w koncepcji prawa naturalnego akcentuje w nim funkcję normującego wskaźnika, rezygnuje zaś z roli absolutnego wyznacznika w odniesieniu do postępowania ludzkiego. W świetle lektury omawianej publikacji „nowa orientacja” pozostaje nadal nurtującym pytaniem, które wymaga gruntownego uzasadnienia, jeśli ma się stać zadowalającą odpowiedzią i przekonującą propozycją. Trudno jednak czynić z tego powodu zarzut pod adresem wydawców, ponieważ ich zamierzenie nie było aż tak ambitne.

ks. Zygmunt Perz SJ, Warszawa

Anton KNER, *Gewissensbildung heute*, Würzburg 1974, Echter-Verlag, s. 30.

Autor stawia czytelnikowi określone cele: zainteresowanie swoim wnętrzem, bo bez tego życie ulega spłyceciu; konieczność duchowego rozwoju, by dorosły nie chodził duchowo w stroju pierwszej Komunii św.; zmierzanie do osobowego samookreślenia w poczuciu odpowiedzialności; uwrażliwienie na wymiar społeczny moralności; konkretnie „postępowania w prawdzie”. W ten sposób bowiem dokonuje się kształtowanie dojrzałego sumienia, a więc tyle samo co człowieczeństwa.

Broszura chce być praktycznym przewodnikiem na tej drodze. Dlatego też autor zmierza do tego, aby pobudzić czytelnika do stawiania sobie następujących pytań: Kim i jakim jestem? Czy pracuję nad sobą? Na czym właściwie polega życie religijne? Jak przedstawia się moje uwrażliwienie społeczne? A moje słabe strony? Tak więc, nie mówiąc o przygotowaniu do spowiedzi, omawiana broszura jest właściwie swoistego rodzaju rachunkiem sumienia. Zawiera również rozdziałik z pytaniami pod adresem małżonków. Autor zwraca uwagę, że w szukaniu odpowiedzi na zagadnienia moralne może być pomocny drugi człowiek, a na niejedno pytanie można odpowiedzieć w zasadzie jedynie w „cztery oczy”. Kształtowanie zaś sumienia bez konfrontacji z Ewangelią to zatrzymywanie się w połowie drogi, dlatego autor stawia przed czytelnikami pytania, zawarte w Nowym Testamencie.

ks. Zygmunt Perz SJ, Warszawa

J. M. BOCHEŃSKI, *Was ist Autorität? Einführung in die Logik der Autorität*, Freiburg i.Br. 1974, Verlag Herder, s. 130.

Mimo powszechnie panującej niechęci wobec autorytetów czasy współczesne można scharakteryzować, zdaniem autora, jako okres panowania nieuświadomionych przez człowieka autorytetów. Słowo „autorytet” jest bowiem